PENAL REFORM INTERNATIONAL
Terre des hommes
Helping children worldwide.
Tierra de hombres
Ayuda directa a la infancia desamparada
Funded by the European Union

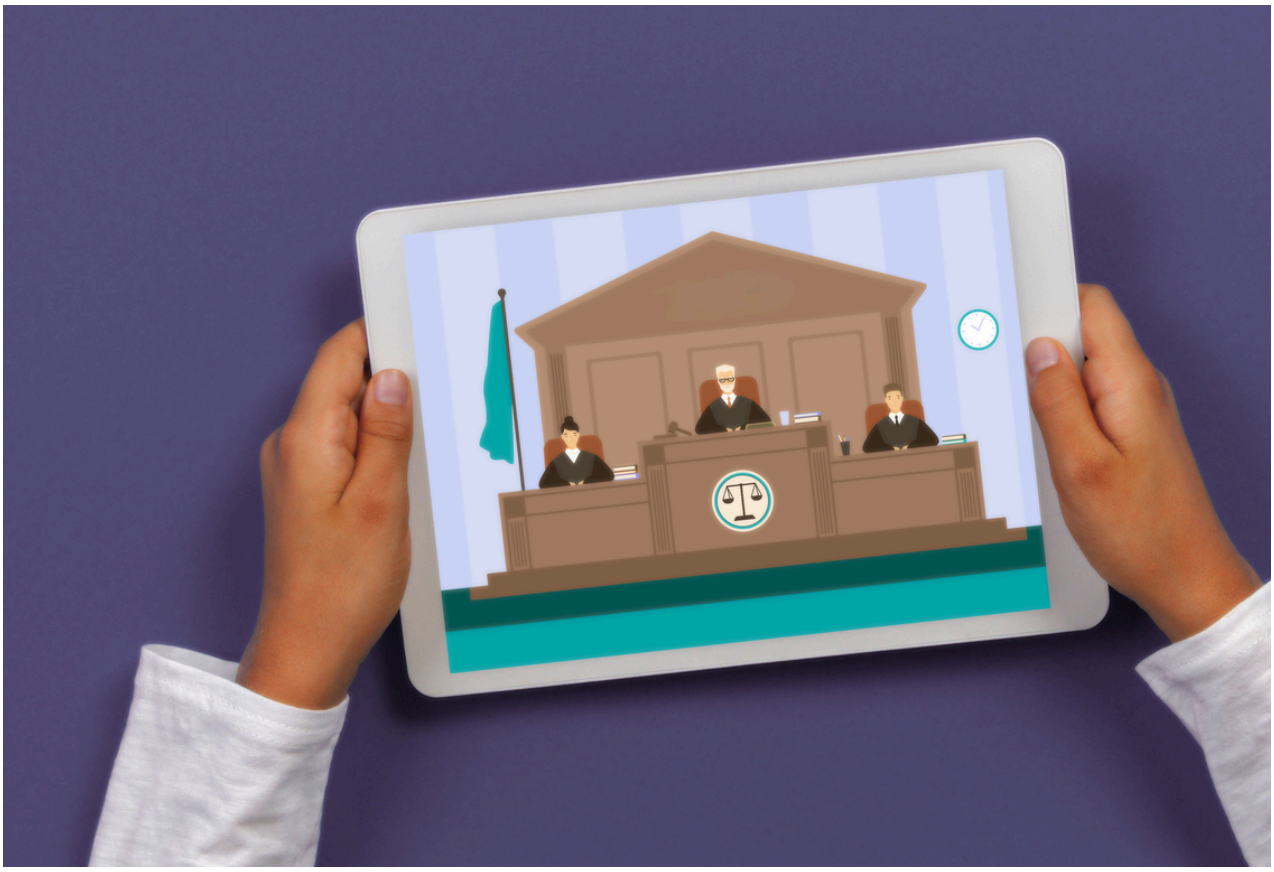
РЕЗЮМЕ

Збірник рекомендацій щодо проведення дистанційних судових засідань за участю дітей

Рекомендація 1. Для судової влади та фахівців у галузі права

Рекомендація 2. Для соціальних працівників та осіб, які працюють з дітьми, що порушили закон

Рекомендація 3: Для дітей, які перебувають у системі кримінального правосуддя

РЕЗЮМЕ

Збірник рекомендацій щодо проведення дистанційних судових засідань за участю дітей

Рекомендація 1. Для судової влади та фахівців у галузі права

Рекомендація 2. Для соціальних працівників та осіб, які працюють з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом

Рекомендація 3: Для дітей, які перебувають у системі кримінального судочинства

Ця публікація була підготовлена в рамках проєкту «Захист процесуальних прав дітей у цифрову еру» (PPRO-Child), що фінансується ЄС, за підтримки консорціуму проєкту – Penal Reform International (PRI), Terre des hommes Hungary, Terre des hommes Romania, Fundación Tierra de hombres España та Terre des hommes Ukraine.

Надані рекомендації базуються на результатах досліджень національного рівня та підготовчій роботі, проведених партнерами консорціуму в Ірландії, Румунії, Іспанії та Україні. На основі цих конкретних для кожної країни даних матеріал було узагальнено у вигляді цих практичних рекомендацій завдяки ґрунтовним дослідженням та фаховим знанням головного автора, доктора Оскара О'Мари.

Подяка
Особливу подяку висловлюємо (в алфавітному порядку) д-ру Марії Арче, Аврил Калдер, д-ру Анн-Марі Дей, Седріку Фуссару, Альбані Ізеті, Дорі Кісс, Полині Кликовій, Кейт Фокс, д-ру Керолін Маккей, д-ру Нессі Лінч, Маріані Перес та д-ру Клер Райссіан за їхній цінний внесок та підтримку протягом усього процесу розробки.

Цю публікацію можна вільно поширювати, цитувати та створювати її витяги, за винятком випадків, коли це робиться з метою продажу або у комерційних цілях. Необхідно вказати відповідне посилання на цю публікацію. Переклад або відтворення цієї публікації в повному обсязі потребує схвалення з боку PRI; будь ласка, звертайтеся за адресою publications@penalreform.org.

Penal Reform International
www.penalreform.org

© Penal Reform International 2026

@PenalReformInt
@Penal Reform International
@PenalReformInt
@PenalReformInternational

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Commission. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

PENAL REFORM INTERNATIONAL

Terre des hommes
Helping children worldwide.

Tierra de hombres
Ayuda directa a la infancia desamparada

Funded by the European Union

Вступ

Цей короткий огляд містить уривки з документа «Набір рекомендацій щодо дистанційних судових слухань за участю дітей», опублікованого англійською мовою в жовтні 2026 року, та надає практичні вказівки щодо захисту процесуальних прав дітей, сприяння їхній повноцінній участі та запобігання дискримінації під час дистанційних судових слухань.

У повній версії цих рекомендацій розглядається, як дистанційні судові засідання впливають на дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальних провадженнях, та визначається, що може зробити кожен учасник системи правосуддя для захисту їхніх прав; крім того, у них звертаються безпосередньо до самих дітей, надаючи їм корисні поради та інформацію про їхні права. Ці рекомендації також містять глосарій основних термінів та аналіз прогалин у чинному законодавстві, політиці та практиці, усунення яких вони покликані забезпечити.

Повний текст рекомендацій можна завантажити за посиланням:
https://www.penalreform.org/resource/a-set-of-guidelines-on-remote-hearings-for-children/
Повні посилання на джерела наведено в повному тексті рекомендацій.

Огляд

Цифрове правосуддя стало звичним явищем у кримінальних провадженнях по всій Європі, і від дітей, які перебувають у конфлікті із законом, дедалі частіше вимагають брати участь у судових засіданнях за допомогою відеозв'язку або повністю в онлайн-режимі. Дистанційні судові засідання можуть мати свої переваги, зокрема зменшення кількості поїздок, уникнення лякаючих судових зал та можливість перебування поруч дорослих, яким дитина довіряє. Однак для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими, вони можуть мати непропорційно шкідливі наслідки.

Дослідження, проведене організацією «Penal Reform International» в Ірландії, Румунії, Іспанії та Україні (1), показало, що дистанційні формати часто підривають здатність дітей розуміти хід судового розгляду, конфіденційно спілкуватися зі своїми адвокатами та повноцінно брати участь у процесі. Найбільш вражаючим є те, що поведінку дітей на екрані часто неправильно інтерпретують: мовчання, відведення погляду або непосидючість сприймаються як байдужість або відмова від співпраці, що спотворює судження щодо їхньої достовірності. Ці ризики найсильніше позначаються на дітях із комунікаційними потребами, нейродивергенцією або травматичним минулим, а також на тих, хто перебуває під вартою, у сільській місцевості або походить із маргіналізованих спільнот.

Цей посібник містить практичні рекомендації, засновані на фактичних даних, покликані допомогти державам виконувати свої посилені зобов'язання щодо таких дітей, щоб цифровізація сприяла зміцненню, а не послабленню належного судового розгляду у справах про правосуддя щодо дітей. Він базується на результатах досліджень, проведених серед практикуючих фахівців, соціальних працівників та дітей, які мали досвід участі у дистанційних кримінальних слуханнях. У ньому також враховано думки дитячих психологів, фахівців у галузі ювенальної юстиції та нейрорізноманіття, а також юристів. Посібник складається з трьох взаємодоповнюючих розділів:

- **Рекомендація № 1,** для представників судової влади та фахівців у галузі правосуддя щодо розробки цифрових судових процесів, орієнтованих на інтереси дитини, та впровадження відповідних принципів у практику.
- **Рекомендація № 2,** для соціальних працівників та інших фахівців, які працюють з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, щодо надання підтримки дітям та використання заходів із захисту їхніх прав і забезпечення підзвітності для гарантування справедливого ставлення до них.
- **Рекомендація № 3,** призначена для самих дітей, у якій простою мовою пояснюється, що таке дистанційні слухання, які права мають діти та про що вони можуть просити.

(1) PRI (2025) Upholding children's rights in remote hearings in child justice systems: Lessons from four jurisdictions (Ireland, Romania, Spain, Ukraine), https://www.penalreform.org/where-we-work/europe/procedural-rights-of-children-in-the-digital-age/

Ці рекомендації можна використовувати як інструмент планування при прийнятті рішення про те, чи повинна дитина брати участь у слуханні дистанційно, як довідковий матеріал до та під час слухань, як навчальний ресурс, а також як основу для забезпечення послідовності у різних справах та юрисдикціях. Вони не замінюють законодавство чи обов'язкові процесуальні норми. Їх слід застосовувати гнучко, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, та переглядати у міру розвитку доказової бази, технологій та з урахуванням відгуків дітей і фахівців.

Вихідним пунктом цих рекомендацій є те, що для дітей очні слухання мають бути нормою за замовчуванням, а дистанційні слухання — застосовуватися лише в тих випадках, коли структурована, зафіксована та піддана перевірці оцінка показує, що це відповідає найкращим інтересам дитини. Усі ці рекомендації об'єднує одне ключове повідомлення: коли дитина не може взяти участь у слуханні, перешкода лежить у системі, а не в самій дитині, і цифрові навички ніколи не повинні бути умовою доступу до правосуддя.

Рекомендація 1: Для судової влади та фахівців у галузі права

Передові практики щодо розробки та впровадження процесів цифрового правосуддя, що стосуються дітей, зокрема віртуальних судових засідань

Дослідження, проведені у чотирьох європейських юрисдикціях, показують, що дистанційні слухання можуть послабити процесуальні права дітей, вплинути на їхню здатність до повноцінної участі та призвести до неправильного тлумачення їхньої поведінки, залученості чи достовірності. Рекомендація № 1 допомагає фахівцям ухвалювати обґрунтовані та аргументовані рішення щодо того, коли та як слід застосовувати дистанційні слухання за участю дітей.

Частина I: Розробка процесів цифрового правосуддя, орієнтованих на дитину

Коли та чи слід використовувати дистанційні слухання. Особисті слухання повинні залишатися основним варіантом, де це можливо. Дистанційні слухання слід використовувати лише тоді, коли це однозначно відповідає найкращим інтересам дитини і не ставить під загрозу справедливість розгляду справи. Дитина може погодитися на дистанційне слухання, оскільки в даний момент це здається їй простішим, навіть якщо особисте слухання забезпечило б більш надійні гарантії. В основі цього рішення лежать два основні принципи:

- **Справедливість:** технологія ні в якому разі не повинна впливати на те, як тлумачити поведінку, достовірність або залученість дитини.
- **Законність:** судовий розсуд має ґрунтуватися на прозорих критеріях, а рішення мають бути обґрунтованими та зафіксованими.

Захист прав дітей. Дистанційні судові засідання — це безперервний процес, що вимагає уваги до, під час та після засідання. Діти повинні мати змогу розуміти, стежити за ходом засідання та брати в ньому повноцінну участь. Вони повинні мати надійний і конфіденційний доступ до юридичних консультацій та проактивних розумних пристосувань. Суди повинні захищати приватність і безпеку дітей, а також гарантувати, що діти ніколи не залишатимуться в ізоляції.

Мінімальні стандарти та підходи, що враховують гендерні аспекти. Визначено десять мінімальних стандартів щодо приміщень, обладнання та платформ – від спокійних, приватних просторів і надійних технологій до доступності та планів на випадок технічних проблем. Фахівці повинні враховувати гендерні аспекти у цифровому правосудді та надавати пріоритет очним слуханням для представників гендерних меншин.

Частина II: Втілення принципів у життя

Практика, що враховує травматичний досвід та забезпечує інклюзивність щодо осіб з нейрорізноманіттям. Фахівці мають:

- підготувати дитину та зменшити її невпевненість
- створити безпечне та сприятливе середовище
- розпізнавати ознаки стресу чи перевантаження
- забезпечити повноцінну участь.

У випадках, коли таких коригувань виявляється недостатньо, фахівці повинні виступати за проведення очних судових засідань або призначати їх, незважаючи на адміністративні незручності.

Навички, навчання, нагляд та постійне вдосконалення. Системи правосуддя повинні забезпечувати обов'язкове та безперервне навчання для всіх фахівців. Вони також повинні збирати деталізовані дані, контролювати якість участі та встановлювати чітку відповідальність у разі недотримання стандартів.

Рекомендація 2: Для соціальних працівників та осіб, які працюють з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом. Розуміння тенденцій у сфері цифрового правосуддя, ризиків, можливостей та важелів адвокації

Цифрове правосуддя може зменшити необхідність поїздок і забезпечити присутність дорослих, яким довіряють, але вона також створює нові ризики, особливо для дітей, які мають труднощі з використанням технологій, живуть у небезпечних домашніх умовах, мають нейродивергентність або пережили травматичні події. Постійні стосунки соціальних працівників з дітьми надають їм професійний авторитет, якого не можуть досягти юристи. Ці рекомендації також стосуються працівників системи правосуддя, дружнього до дитини, інспекторів з нагляду за умовно засудженими, захисників прав дітей та фахівців неурядових організацій.

Основні принципи. Соціальні працівники завжди повинні оцінювати, чи підходить саме цій дитині та в цій ситуації використання цифрових засобів судочинства. Вони повинні підтримувати участь дитини, її розуміння процесу та емоційну безпеку протягом усього процесу, а також захищати фізичне та цифрове середовище дитини шляхом відстоювання її інтересів та співпраці. Впевненість у користуванні соціальними мережами – це не те саме, що розуміння юридичного процесу під час відеодзвінка.

Частина I: Забезпечення підтримки дітей у процесах цифрового правосуддя

Оцінка відповідності. Структурована оцінка повинна охоплювати вісім напрямків:

- характер судового засідання
- здатність дитини брати участь у засіданні
- вік та рівень розвитку
- нейрорізноманіття
- травматичний досвід
- практичні перешкоди
- цифрова грамотність
- рівність та мова.

Розгляд суттєвих питань, таких як визнання вини чи її заперечення, винесення вироку, спірні факти та питання щодо утримання під вартою, зазвичай має відбуватися в присутності сторін.

Виявлення тривожних ознак. До тривожних ознак належать: ігнорування думки дитини, відсутність розуміння, небезпечні умови, технічні перешкоди, труднощі у спілкуванні та ризики, пов'язані з травмою. Соціальні працівники повинні фіксувати такі проблеми, виявляти їх перед судом та юридичними представниками, пропонувати альтернативні рішення та, за необхідності, передавати справу на розгляд вищої інстанції.

Підтримка дітей до, під час та після розгляду справи. Соціальні працівники готують дитину та роз'яснюють їй її права, супроводжують її та втручаються під час слухання, а після його закінчення проводять з нею бесіду та надають підтримку.

Фізичні та цифрові простори. Соціальні працівники перевіряють, чи місце перебування дитини є безпечним, приватним та гідним, а також чи відповідне технічне забезпечення. Якщо це не так, вони виступають за пошук альтернативних варіантів, зокрема за проведення очних слухань.

Частина II: Захист інтересів, навчання та підзвітність

Соціальні працівники допомагають сім'ям піклуватися про дітей, водночас поважаючи право дитини на незалежну юридичну консультацію. Вони виступають проти цифрових процесів, що порушують права дітей, та допомагають сім'ям скористатися процедурами подання скарг і перегляду рішень. Цифрова грамотність ніколи не повинна бути умовою для дотримання справедливості: системи мають пристосовуватися до дітей, а не навпаки. Соціальні працівники також створюють механізми зворотного зв'язку, щоб досвід дітей враховувався у практичній роботі.

Рекомендація 3: Для дітей, які перебувають у системі кримінального судочинства

Рекомендації для дітей, які беруть участь у дистанційних судових засіданнях

Іноді судові засідання відбуваються на екрані, а не в залі суду. Це називається дистанційним слуханням - засіданням за допомогою відеозв'язку або онлайн-засіданням. Ти можеш долучитися до нього з місця ув'язнення, дому, закладу опіки чи іншого закладу. Тобі завжди слід обговорити ці рекомендації з дорослим, якому ти довіряєш, наприклад, з батьками, опікуном, соціальним працівником або своїм адвокатом. Вони допоможуть тобі розібратися в термінах і підтримають тебе до, під час та після засідання.

Як цифрове правосуддя може вплинути на тебе

Тебе завжди повинні попередити, якщо слухання відбуватиметься в режимі онлайн. Ти ніколи не маєш відчувати здивування чи розгубленість щодо того, що відбувається.

Твої **права (незалежно від обставин)**

Незалежно від того, чи слухання проводиться очно чи онлайн, ти маєш право:

- *розуміти, що відбувається і чому*
- *бути почутим: дорослі повинні прислухатися до тебе*
- *задавати питання, коли тобі щось не зрозуміло*
- *розмовляти наодинці зі своїм адвокатом, щоб ніхто інший не підслуховував*
- *почуватися в безпеці та повазі, навіть через екран*
- *сказати, якщо щось здається тобі неправильним.*

До, під час та після слухання

Перед слуханням хтось повинен пояснити вам, що відбуватиметься, хто з'явиться на екрані та як користуватися технікою. Якщо бажаєте, ви можете спочатку потренуватися. Під час слухання ви завжди можете сказати:

- «Я не розумію»
- «Можеш повторити?»
- «Мені потрібна перерва»
- «Я хочу поговорити зі своїм адвокатом».

Після цього хтось повинен пояснити, що сталося, що буде далі та як подати скаргу, якщо щось здалося неправильним.

Якщо тобі складно користуватися онлайн-судом

Цілком нормально, якщо онлайн-слухання здаються тобі заплутаними, стресовими, виснажливими або лякають. Ти можеш попросити про додатковий час, перерви, щоб хтось сидів поруч із тобою, про допомогу з технікою або про проведення слухання в очному форматі.

Твоя конфіденційність та хто може тобі допомогти

Ніхто не має права слухати чи спостерігати за тобою без твого дозволу, а те, що ти розповідаєш своєму адвокату, є конфіденційним. Тобі можуть допомогти твій адвокат, соціальний працівник, батьки чи опікун, яким ти довіряєш, психолог або соціальний консультант.

А що, якщо дорослі не прислухаються?

Це не твоя провина. Розкажи про це своєму адвокату або іншому дорослому, якому довіряєш. Вони також можуть допомогти тобі знайти організації поблизу, які надають підтримку дітям.

Пам'ятай: цей процес стосується саме тебе. У тебе є права, навіть в Інтернеті. Твоя думка має значення.

Висновок

У сукупності ці три настанови створюють всеосяжну, науково обґрунтовану основу, яка гарантує, що цифровізація системи правосуддя зміцнює, а не підриває процесуальні права дітей, які перебувають у конфлікті з законом. Вони заповнюють прогалину між суворими правовими нормами та недостатніми практичними рекомендаціями, розглядають дітей як окрему групу з особливими потребами та надають кожному учаснику системи – від суддів і соціальних працівників до самих дітей – чіткі та практичні інструменти.

Їхнє послідовне повідомлення полягає в тому, що процес правосуддя має працювати на користь дитини, а не навпаки. Навіть зразкова практика не може повністю компенсувати властиві дистанційним формам обмеження для багатьох дітей. У випадках, коли коригування не можуть забезпечити повноцінну участь, фахівці мають визнати, що дистанційне слухання є недоцільним для цієї дитини, та проводити або призначати очні судові засідання, незважаючи на адміністративні незручності. Оскільки цифрове правосуддя продовжує розвиватися, то варто переглядати ці рекомендації з урахуванням нових досліджень, технологічних досягнень і, насамперед, досвіду та відгуків самих дітей.

Protecting Procedural Rights of Children in the Digital Age

Terre des hommes
Helping children worldwide.

Tierra de hombres
Ayuda directa a la infancia desamparada

Funded by the European Union

FAIR AND EFFECTIVE CRIMINAL JUSTICE

Headquarters and Europe Programme
The Hague Humanity Hub
Fluwelen Burgwal 58
2511 CJ Den Haag
The Netherlands
+31 6 31350800

Penal Reform International in Central Asia
Syganak str. 29, office 1531
Astana
Kazakhstan
info@penalreform.org

Penal Reform International in South Caucasus
info@penalreform.org

Headquarters
The Green House
244-254 Cambridge Heath Road
London E2 9DA
United Kingdom
+44 (0) 203 559 6752
info@penalreform.org

Penal Reform International in Middle East and North Africa
22 Amro Bin Dinar
Amman
Jordan
priamman@penalreform.org

Penal Reform International in Sub-Saharan Africa
Plot 4999 Kironde Road Muyenga
Kampala P.O. Box 11455
Uganda
africa@penalreform.org

@PenalReformInt
@Penal Reform International
@PenalReformInt
@PenalReformInternational

www.penalreform.org

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Commission. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.